

УДК 377.145

ПІДХОДИ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНУ

Виноградчий В. І., д.е.н., доцент, Черкаський державний технологічний університет

Виноградчий В. І. Підходи до забезпечення конкурентоспроможності регіону. У роботі розкриті суть поняття конкурентоспроможності регіону, проаналізовані різні підходи до визначення поняття "конкурентоспроможність". Досліджений вплив інвестиційної привабливості на конкурентоспроможність регіону.

Виноградчий В. И. Подходы к обеспечению конкурентоспособности региона. В работе раскрыта сущность понятия конкурентоспособности региона, проанализированы различные подходы к определению понятия "конкурентоспособность". Исследовано влияние инвестиционной привлекательности на конкурентоспособность региона.

Vynogradchyi V. Approaches to ensure the competitiveness of the region. The work reveals the essence of competitive areas, different approaches to the definition of "competitiveness". The influence on the competitiveness of the investment attractiveness of the region.

Постановка проблеми. Поняття „конкурентоспроможність” є одним з базових в ринковій економіці, проте в сучасній економічній науці відсутня єдина точка зору на його трактування. У теоретичних і прикладних роботах економістів і практиків даються багато численні визначення і різноманітні тлумачення конкурентоспроможності, що обумовлене багатofакторністю, складною структурою і динамічністю даного поняття.

Аналіз останніх досліджень. Базовою складовою теорії конкурентоспроможності регіонів є теоретичні та прикладні проблеми формування й розвитку регіональних відносин. Науковими працями, що ввійшли в основу дослідження регіональних процесів як складної палітри відносин є праці О. Алімова, В. Захарченка, М. Кравця, Б. Мочалова, А. Лисецького, В. Пили, В. Смирнова.

Мета. Метою даної роботи є дослідження впливу інвестиційної привабливості на конкурентоспроможність регіону.

Результати. В найбільш загальному вигляді конкурентоспроможність означає здатність суб'єкта виконувати свої функції (призначення, місію) з необхідною якістю і вартістю в умовах конкурентного ринку. Дана характеристика відноситься до оціночних показників, тому передбачає наявність суб'єкта (хто оцінює), об'єкту (що оцінюється), цілі (критерії) оцінки. Суб'єктами оцінки можуть бути органи державної влади, організації, інвестори, покупці і тому подібне. Об'єктами оцінки є товар, фірма, організація, регіон, країна. Критеріями (цілями) оцінки можуть бути положення на ринку, темпи розвитку, можливість розплачуватися за отримані позики, споживчі властивості по відношенню до ціни товару та ін. Тому дане багатогранне поняття може бути визначено в різноманітних аспектах в залежності від вирішуваних задач.

Конкурентоспроможність виявляється в тому, що суб'єкт, що володіє нею, займає переважне положення по відношенню до інших суб'єктів або як мінімум не погіршує своє положення по відношенню до інших суб'єктів (конкурентів).

При цьому деякими авторами пропонується схема використання поняття „конкурентоспроможність”, яке відноситься до різноманітних об'єктів.

По-перше, поняття конкурентоспроможності може описувати товар або послугу, що виробляється. Під конкурентоспроможністю останніх розуміють сукупність споживчих властивостей конкретного товару (послуги), що відрізняють його від аналогічного товару (послуги) конкурента по мірі відповідності конкретним суспільним потребам. При аналізі факторів, що впливають на конкурентоспроможність, враховуються витрати на виробництво товару (послуги), його ціна і тому подібне.

По-друге, поняття конкурентоспроможності використовується при характеристиці господарюючих суб'єктів різноманітних організаційно-правових форм. В цьому випадку конкурентоспроможність може бути визначена як можливість такого суб'єкта бути присутнім на ринку товарів (послуг), отримуючи при цьому економічну вигоду від такої присутності.

По-третє, поняття конкурентоспроможності використовується по відношенню до різних галузей економіки, коли йдеться про можливості групи підприємств, що входять в галузь, виробляти конкурентоздатну продукцію.

По-четверте, мова може йти про конкурентоспроможність домогосподарств. В цьому випадку мається на увазі конкурентоспроможність працездатних громадян, що входять в його склад, зайняти ефективні по рівню оплати і умовам праці робочі місця. При цьому враховуються статевовікова структура домогосподарства, професійно-кваліфікаційний склад його працездатних членів, наявні в його розпорядженні фінансові активи, нерухомість, транспортні засоби і тому подібне.

Всі ці види конкурентоспроможності кінець кінцем реалізуються в географічному просторі – на території, яка сама по собі може бути конкурентноздатною або неконкурентноздатною. Таким чином, поняття конкурентоспроможності може використовуватися і при описі держав, регіонів, муніципальних утворень.

Слід зауважити, що конкурентоспроможність регіональної і просторової економіки – не нова проблема. Ідея конкурентоспроможності представлена в економічній літературі, починаючи з найраніших класиків, з тих пір як Адам Сміт написав в 1768р. своє „Дослідження про природу і причини багатства народів”. Він визначив чотири початкові чинники – земля, капітал, природні ресурси і праця, що зумовлюють абсолютні переваги держав в міжнародній торгівлі, і відстоював переваги відкритості національних економік. Його висновки були продовжені Давідом Рікардо, який ввів поняття порівняльних переваг держав, які з тих пір лягли в основу теорії міжнародної торгівлі. Теорія Рікардо заснована на прихованих витратах, тобто на прихованій вартості одного товару в порівнянні з іншим, яка визначається продуктивністю праці.

Лінія аргументації була завершена теорією забезпеченості факторами, яка була розроблена Е. Хекшером і Б. Оліном в ХХ ст. Вона стверджує, що країна повинна експортувати той товар, при виробництві котрого інтенсивно використовуються наявні в достатній мірі фактори.

Визначення конкурентноздатності еволюціонують в часі. Від визначень, що базуються на поняттях порівняльних переваг і цінової конкуренції, сьогодні перейшли до таких нематеріальних концепцій, як структурна конкурентоспроможність, інновації і економіка знань.

В сучасній світовій практиці конкурентоспроможність економіки розглядається з різних позицій.

В звіті Комісії по конкурентноздатності при Голові Європейської Комісії (The Report of the President's Commission on Competitiveness, 1984) йде мова про те, що „конкурентноздатність країни є ступенем, в якому вона здатна в рамках вільних і справедливих ринкових умов виробляти товари і послуги, що відповідають вимогам міжнародного ринку, в той же час підвищуючи реальні доходи своїх громадян. Конкурентоспроможність на національному рівні базується на перевершуючій продуктивності праці і здатності економіки перенести акцент на високопродуктивні види господарської діяльності, що здатні, в свою чергу, забезпечити підвищення реальних доходів населення. Конкурентноздатність пов'язана з підвищенням рівня життя, розширенням можливостей для зайнятості і здатністю нації виконувати свої міжнародні обов'язки. Це – не просто міра здатності нації продавати свою продукцію за кордоном і підтримувати рівновагу торгового балансу.”

В наступному ряд основоположних тезисів із представленого вище підходу до розуміння конкурентоспроможності використовувались і в певній мірі доповнювались новими критеріями в інших джерелах.

Комісія з питань конкурентоспроможності при Президенті США визначає конкурентоспроможність як „здатність країни в рамках вільних і справедливих ринкових умов виробляти товари та послуги, що відповідають вимогам міжнародного ринку”.

Рада з питань політики конкурентоспроможності наряду зі здатністю виробляти товари та послуги, що відповідають попиту на міжнародних ринках, ознакою конкурентоспроможності вважає забезпечення громадянам високого рівня життя і можливість його збереження в довгостроковій перспективі.

У Першій доповіді для голови Європейської комісії; прем'єр-міністрів і глав держав групою консультантів по конкурентоспроможності сформульований підхід, згідно з яким „конкурентоспроможність включає елементи продуктивності, ефективності і прибутковості. Однак самі по собі вони не є вичерпними і не задають кінцевої мети. Це – потужні засоби досягнення зростання рівня життя і матеріального добробуту, тобто інструмент для вирішення задач. У глобальному масштабі за допомогою збільшення продуктивності та ефективності в контексті міжнародної спеціалізації конкурентоспроможність являє собою основу для збільшення розмірів заробітків населення неінфляційним шляхом”.

У доповіді „Глобальна конкурентоспроможність” Світового економічного форуму конкурентоспроможність пов'язується зі здатністю країни домогтися високих темпів збільшення середньодушового приросту ВВП.

Всесвітній щорічник з питань конкурентоспроможності Міжнародного інституту менеджменту визначає конкурентоспроможність як сферу економічних знань, що аналізує факти і політику, які формують спроможність країни створювати і підтримувати умови, забезпечувати створення додаткової вартості з боку підприємств і більш високий рівень добробуту населення.

Аналізуючи дані визначення, можна зробити наступні висновки:

1. Високі досягнення асоціюються з підвищенням рівня життя і реальних доходів населення. Товари та послуги повинні вироблятися не тільки у вільних і справедливих ринкових умовах, а і в умовах відкритого ринку.

2. Конкурентноздатність - не короткостроковий феномен, вона повинна бути стійкою і мати довгостроковий вплив.

3. Конкурентоспроможна економіка повинна створювати якісні і сприяючі зростанню реальних доходів і рівня життя робочі місця.

4. Конкурентоспроможність іноді ставиться в залежність від зростання продуктивності. Тим не менш продуктивність – не більше ніж один із важливих показників конкурентоспроможності.

5. Конкурентоспроможність визначається результатами (рівнем життя/доходами), а не факторами, що впливають на неї саму.

Іншими словами, щоб досягти конкурентоспроможності національної економіки, необхідно створити конкурентоспроможне суспільство. В даному аспекті можна говорити про конкурентоздатність системи державного, політичного і правового механізмів регулювання всіх аспектів життєдіяльності суспільства з метою стабільного підвищення матеріального благополуччя на основі стійкого і динамічного розвитку національної економіки.

Величезний вплив на розвиток теорії конкурентоспроможності територій мали праці М. Портера. Забезпечення конкурентоспроможності конкретних країн здійснюється, на думку М. Портера, на основі так званого „правила ромба”, тобто створення чотирьох основних передпосилів, які держава намагається підтримувати для своєї економіки: параметри факторів (природні ресурси, кваліфіковані кадри, капітал, інфраструктура та ін); умови попиту (рівень доходу, еластичність попиту, вимогливість покупців до якості товару і послуг тощо); споріднені і підтримуючі галузі (забезпечують фірму необхідними ресурсами, комплектуючими, інформацією, банківськими, страховими та іншими послугами); стратегії фірм, їх структура і суперництво (створюють конкурентне середовище і розвивають конкурентні переваги).

На основі дослідження конкурентних переваг ряду країн М. Портер дійшов висновку, що конкурентна перевага місцезнаходжень виникає не просто з причини доступності дешевих факторів виробництва, тобто відносних переваг, а з можливості отримання найвищої продуктивності праці при їх використанні. Найбільш висока продуктивність праці спостерігається у фірмах, пов'язаних гнучкою організацією і постійно впроваджуючи інновації. Таку форму організації бізнесу М. Портер запропонував називати промисловими кластерами.

Вітчизняними економістами відмічено, що в Україні проблема конкурентоспроможності економіки ще не цілком чітко усвідомлена для вироблення стратегічних пріоритетів країни, хоча давно вже стала проблемою номер один в макрорівневій економічній політиці промислово розвинених країн. Проте останнім часом даній проблематиці приділяється все більша увага.

В. Андріанов підкреслює, що „синтетичним показником, об'єднуючим конкурентоспроможність товару, товаровиробника, галузеву конкурентоспроможність і характеризуючим положення країни на світовому ринку, являється показник державної конкурентоспроможності. У самому загальному вигляді її можна визначити як здатність країни в умовах вільної конкуренції виробляти товари та послуги, що задовольняють вимогам світового ринку, реалізація яких збільшує добробут країни та окремих її громадян”.

М. І. Гельвановський вважає, що конкурентоспроможність країни формується на трьох рівнях: як конкурентоспроможність товарів, вироблених в даній країні (мікроконкурентоспроможність); як конкурентоспроможність підприємств і фірм національного базування, що виробляють товари та послуги і підтримуючих результатами своєї комерційної діяльності державний бюджет країни (мезоконкурентоспроможність); як конкурентоспроможність (ефективність) функціонування всієї сукупності державних і громадських інститутів і організацій, забезпечуючих узгодженість роботи всього господарського організму країни і його ефективну взаємодію з іншими країнами, що створює умови для позитивної економічної динаміки та соціальної стабільності і дозволяє підприємствам працювати з максимальною ефективністю (макроконкурентоспроможність).

З усіх трьох рівнів забезпечення конкурентоспроможності М.І. Гельвановський вважає головним макрорівень, оскільки, на його думку, саме тут формуються фундаментальні передумови ефективності економічної системи країни, такі, як історико-культурні традиції, виховання, освіта, фундаментальний науковий і культурний потенціал, структура національної економіки і промисловості, обумовлена природними та історичними особливостями, а також фактори її безпеки. Реалізація цих передумов залежить від того, як вони використовуються на мезорівні і до яких наслідків це призводить на мікрорівні.

Однак у цих та багатьох інших концепціях поняття „конкурентоспроможності” практично не зв'язується з регіоном. Більш того, в світовій літературі дискутується питання: чи є регіони не тільки визначеним середовищем для конкуренції, але і самостійними учасниками процесу конкуренції? У присвячених даній проблематиці роботах відмічається, що до теперішнього часу не можна говорити про однозначно позитивній постановці питання конкурентоспроможності регіонів чи її глибокому теоретико-методологічному опрацюванні. Ідея конкуренції регіонів викликає настороженість як у наукових, так і в політичних колах.

Деякі вчені взагалі пропонують відмовитися від використання поняття регіональної конкурентоспроможності, посилаючись на те, що головна мета економічної політики регіону – забезпечити своїм громадянам достатньо високий рівень життя, який би мав підвищувальну динаміку. Здатність регіону зробити це залежить не від якогось аморфного поняття „конкурентоспроможність”, а від того, наскільки продуктивно використовуються національні природні ресурси, а також праця і капітал. При цьому продуктивність може бути виражена як вартість віддачі від одиниці праці або капіталу. Тобто, продуктивність регіону залежить як від якості і характеристик продуктів (цим визначається ціна, яку можуть призначити), так і від ефективності, з якою такі товари виробляються. На кінець, продуктивність – головна визначальна рівня життя в регіоні, оскільки в ній – основне джерело доходу на душу населення. Продуктивність людських ресурсів визначає їх заробітну плату, а продуктивність використання капіталу – дохід, який отримують його власники. Єдине, на чому може ґрунтуватися концепція конкурентоспроможності на рівні регіону – це

продуктивність використання ресурсів. Деякі дослідники, зокрема П. Кругман, відносяться до сучасного „захоплення конкурентоспроможністю” критично, вважаючи, що конкурентоспроможність – „атрибут компаній”.

На думку автора, конкурентна боротьба між регіонами має місце, хоча протікає в інших формах і тягне за собою дещо інші наслідки, ніж на мікро- і макрорівнях.

У складному і різноманітному процесі міжрегіональної конкуренції можна виділити основні напрямки, за якими і в рамках яких регіони можуть змагатися між собою. Напрямок конкуренції характеризує певний параметр розвитку і дії регіональної влади в цій сфері. Представники регіональної влади ведуть боротьбу на державному рівні за надання регіону більш сприятливих економічних умов в порівнянні з іншими, лобіюють інтереси великих структуроутворюючих підприємств регіону, шукають можливість для самостійного налагодження міжнародних зв'язків, намагаються адміністративними заходами захистити місцевого виробника і т.д.

Найважливішими напрямками, за якими здійснюється конкуренція регіонів, є:

- збереження і залучення населення, особливо в працездатному віці і висококваліфікованого;
- розміщення і збереження підприємств, залучення нових фірм, особливо формуючих наукоємкі сучасні кластери, що мають стійкий збут своєї продукції, що працюють на принципах доброзичливого ставлення до навколишнього середовища;
- залучення нових інвестицій у розвиток діючих або створення нових підприємств, в комунальну інфраструктуру, в житло і соціальний комплекс;
- здійснення і розвиток транспортно-транзитних функцій;
- посилення торговельної спеціалізації регіону;
- розвиток системи професійної освіти та охорони здоров'я як галузей спеціалізації, особливо університетів, медичних центрів і клінік;
- залучення і розвиток інформаційних центрів, засобів масової інформації;
- залучення туристичних потоків всіх типів;
- проведення в регіоні великих культурних, політичних, наукових, спортивних та інших подій і заходів, які підвищують позитивний імідж регіону;
- приріст регіонального культурного та історичного потенціалу, який підвищує привабливість регіону і для мешканців, і для приїжджиків;
- розміщення в регіоні адміністративних і громадських установ, органів, фондів державного, міжнародного, світового значення та інші напрямки.

Це найбільш актуальні на початку XXI століття напрямки міжрегіональної конкуренції. У центрі кожного з розглянутих напрямків можна виділити предмет конкуренції, на який повинні бути направлені зусилля регіональних органів влади та інших зацікавлених осіб і організацій для залучення цільових груп, використовуючи терміни ринкової економіки, тих, кому регіон хоче себе „продати”. Кожен з цих „споживачів” дає регіону та його жителям додатковий дохід, сприяє розвитку і при ефективному управлінні підвищує якість життя і привабливість регіону.

Р. Камані, президент Європейської асоціації регіональної науки, у своїй доповіді „Концепція територіальної конкурентоспроможності: виправдана або оманлива?” відстоює підхід до визначення регіональної конкурентоспроможності, що полягає у визнанні регіонів в якості самостійних учасників процесу конкуренції. У економіці, що глобалізується, регіони (включаючи регіони різних країн) знаходяться в конкуренції один з одним. Економічні агенти одного регіону мають спільні групові інтереси, спільно працюють на залучення і утримання капіталу, інновацій, кваліфікованих працівників і т. ін.

Європейська комісія у справах регіонів визначає конкурентоспроможності регіонів як „здатність до виробництва товарів і послуг, які відповідають вимогам міжнародних ринків, в той же час підтримуючи стійкий високий рівень доходів населення або, в більш загальному сенсі, здатність регіонів підтримувати, будучи відкритими для зовнішньої конкуренції, досить високі рівні доходів і зайнятості... Іншими словами, для того, щоб регіон став конкурентоспроможним, необхідно забезпечувати як кількість, так і якість робочих місць. Незважаючи на наявність у кожному регіоні безумовно конкурентоспроможних або неконкурентоспроможних компаній, в рамках регіону існують загальні особливості, що впливають на конкурентоспроможність усіх розташованих в ньому компаній”.

У вітчизняній регіональній науці проблема міжрегіональної конкуренції розроблена ще недостатньо. Бутко М. справедливо відмічає, що в Україні до початку процесу ринкових перетворень регіон аналізувався, перш за все, з ресурсно-виробничої сторони і не виступав як самостійний суб'єкт господарювання. Відповідно, регіональна економіка не розглядала регіон як суб'єкт економічних відносин, носій особливих інтересів, відмінних від інтересів інших регіонів і країн в цілому.

В даний час інтерес українських дослідників до аналізу і подальшої розробки категорії „регіональна конкурентоспроможність”, істотно підвищився.

В світовій практиці умовно виділяють дві групи досліджень, що відрізняються підходами до аналізу конкурентоспроможності економіки регіонів.

Перша група розглядає регіон як цілісний суб'єкт конкурентних відносин. Вважається, що в умовах глобалізації сформувалась нова парадигма регіону як економічного агента і суб'єкта конкурентної взаємодії.

Другу групу складає переважна більшість дослідників, які вважають регіон джерелом конкурентних переваг для різноманітних економічних суб'єктів. Істотне місце в відводиться діям регіональних органів влади з формування підприємницького середовища, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності регіональних товаровиробників та рівня життя населення.

Український науковець, дослідник даного питання О. Швиданенко вважає, що „найбільш повним буде таке визначення конкурентоспроможності регіону, яке включає два основні аспекти: необхідність досягнення високого рівня життя населення й ефективність функціонування господарського механізму регіону. Стосовно нашої країни, під конкурентоспроможністю регіону варто розуміти його роль і місце в економічному просторі України, здатність забезпечити високий рівень життя населення і можливість ефективно реалізувати наявний у регіоні економічний потенціал (фінансовий, виробничий, трудовий, інноваційний, інвестиційний, ресурсно-сировинний тощо). Останній реалізується в результаті функціонування регіонального ринку, що втягує у відтворувальний процес усі наявні в регіоні ресурси й ефективно їх використовує”.

Висновки. Існує підхід, згідно з яким конкурентоспроможність регіону характеризується з позиції вивчення ринкового регіонального середовища, що виступає ринковою оболонкою суб'єкта держави і кожен окремий фактор якої виявляє свою конкурентну перевагу (конкурентну позицію регіону) за допомогою впливу на продуктивність розміщеного в регіоні підприємства, і головним чином на її зріст. Особлива увага в даному підході приділяється формуванню конкурентоспроможності на рівні окремих господарюючих суб'єктів.

Список використаних джерел:

1. Білорус О. Конкурентоспроможність у сучасному глобальному світі /О. Білорус, Ю. Мацейко// Економічний часопис – XXI. – 2005. – №9. – С. 7 – 12.
2. Інноваційна стратегія українських реформ / [А. Гальчинський, В. Геєць, А. Кінах, В. Семиноженко]. – К. : Знання України, 2002.
3. Піддубний І. Теорія конкурентоспроможності: сучасний стан і предметно-методологічні аспекти розвитку / І. Піддубний, Л. Піддубна // Економіка України. – 2007. – №8 (549). – С. 52–60.
4. Портер М. Международная конкуренция / М. Портер ; [пер. с англ.] / под ред. и с предисловием В. Д. Щетинина. – М. : Международные отношения, 1993. – 896 с.
5. Хамініч С. Ю. Конкурентоспроможність національної економіки: особливості, пріоритети та проблеми / С. Ю. Хамініч // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 4 (70). – С. 20–26.

Ключові слова: конкуренція, конкурентоспроможність інвестиції, інвестиційна привабливість.

Ключевые слова: конкуренция, конкурентоспособность инвестиции, инвестиционная привлекательность.

Keywords: competition, competitive investment, investment attraction.

УДК 658:331.108.2

СТРАТЕГИЧЕСКОЕ УПРАВЛЕНИЕ ФОРМИРОВАНИЕМ И РАЗВИТИЕМ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦИАЛА МОЛОДЫХ СПЕЦИАЛИСТОВ ПРОМЫШЛЕННОГО ПРЕДПРИЯТИЯ

Алистаева А.В., к.э.н., доцент, ГВУЗ «Приазовский государственный технический университет»

Алистаева А.В. Стратегічне управління формуванням та розвитком трудового потенціалу молодих фахівців промислового підприємства. Виявлено соціально-вікові особливості процесу розвитку молодих фахівців промислового підприємства, з урахуванням яких запропоновано механізм формування і розвитку їх трудового потенціалу. Розглянуто першочергові заходи і основні ефекти від реалізації запропонованого механізму.

Алистаева А.В. Стратегическое управление формированием и развитием трудового потенциала молодых специалистов промышленного предприятия. Выявлены социально-возрастные особенности процесса развития молодых специалистов промышленного предприятия, с учетом которых предложен механизм формирования и развития их трудового потенциала. Рассмотрены первоочередные мероприятия и основные эффекты от реализации предложенного механизма.

Alistaeva A. Strategic management of the formation and development of the labor potential of young professionals for industrial enterprise. The article identify the social and age characteristics of the development process of young specialists of industrial enterprises, under which the mechanism of the formation and development of their labor potential. There is considered priority activities and the main effect during implementing the proposed mechanism.